

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЛОКАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

WAYS OF IMPROVEMENT OF INVESTMENT PROVIDING OF DEVELOPMENT OF LOCAL INNOVATIVE CENTERS

У статті проведено аналіз організаційних та економічних механізмів удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку локальних інноваційних центрів в Україні. Досліджено роль інвестиційного ресурсу для інноваційного розвитку. Запропоновано механізми взаємодії локальних інноваційних центрів з інвесторами, державою та підприємствами.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, інвестор, локальні інноваційні центри, інноваційний розвиток.

В статье проведен анализ организационных и экономических механизмов усовершенствования инвестиционного обеспечения развития локальных инновационных центров в Украине. Исследована роль инвестиционного ресурса для иннова-

ционного развития. Предложены механизмы взаимодействия локальных инновационных центров с инвесторами, государством и предприятиями.

Ключевые слова: инвестиционное обеспечение, инвестор, локальные инновационные центры, инновационное развитие.

The analysis of organizational and economic mechanisms of improvement of the investment providing of development of local innovative centers is conducted in Ukraine in the article. The role of investment resource is investigational for innovative development. The mechanisms of cooperation of local innovative centers are offered with investors, state and enterprises.

Key words: investment providing, investor, local innovative centers, innovative development.

УДК 338.061.6

Сакун О.С.

к.е.н., докторант кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівський національний технологічний університет

Постановка проблеми. На сучасному етапі взаємодія освіти, науки, виробництва і фінансових установ набуває ключового значення для інноваційної економіки країни. Забезпечуючу функцію в такій системі взаємодії має виконувати держава. Вона не лише регламентує взаємодію всіх інших суб'єктів за допомогою законодавчих і нормативних актів, а й забезпечує ресурсами шляхом прямої та непрямої фінансової підтримки локальних інноваційних центрів.

Науково-технологічні центри об'єднують науково-дослідні установи, освітні заклади, сервісні та виробничі підприємства з метою забезпечення якнайшвидшого впровадження результатів науково-дослідних і пошукових робіт, винаходів у виробництво. Головне завдання цих інноваційних структур – сприяти розвитку та комерціалізації високих і надвисоких технологій. В Україні основною формою такого об'єднання є технопарки та бізнес-інкубатори, зокрема ті, що засновані на базі вищих навчальних закладів. Разом з тим, залишається багато невирішених проблем у налагодженні співпраці між освітою, наукою і виробництвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань інноваційного розвитку економіки були присвячені роботи таких українських вчених: В.П. Семиноженко, В.М. Геєць, Б.Є. Кваснюк, О.А. Мазур, В.І. Піла, О.С. Чмир, Д.М. Стеченко, Л.І. Федулова, Л. Яремко, Ю.Г. Симоненко. Окремі проблеми функціонування спеціалізованих науково-технічних локальних утворень досліджувалися А. Андерсоном, Дж. Гібсоном, Д. Форнайл та Т. Бреннер. Проте, невивченими залишаються проблеми взаємодії локальних інноваційних утворень із суб'єктами виробничої сфери, недостатньо вивченим і розвиненим є механізм взаємодії

освіти, науки і виробництва в рамках інноваційних центрів, а також взаємодія їх з фінансово-кредитними інститутами і державою. Саме проблемам такої взаємодії присвячена стаття.

Постановка завдання. Завданням статті є розкриття механізму інвестиційного забезпечення взаємодії освіти, науки і виробництва на терені інноваційного розвитку України. З'ясувати роль такої взаємодії в контексті формування вітчизняної інноваційної стратегії, виявити основні проблеми в розвитку локальних інноваційних центрів. Запропонувати нові підходи до вирішення цих проблем та прискорення формування єдиної концепції розвитку локальних інноваційних центрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі взаємодія освіти, науки і виробництва набуває ключового значення для інноваційної економіки країни.

Компанії зацікавлені в постійному підживленні новими винаходами з метою модернізації та підвищення конкурентоспроможності своєї продукції; вчені – у практичному впровадженні своїх винаходів і отриманні роялті від цієї діяльності; факультети і кафедри університету – в отриманні місць практики для студентів, нових робочих місць для випускників, в оновленні своєї навчально-наукової бази за допомогою компаній; венчурні та інвестиційні фонди – в пошуку нових інноваційних проєктів, які дали б їм змогу отримати нові прибутки.

Коло інвесторів інноваційного бізнесу є надзвичайно широким: це пенсійні та благодійні фонди, страхові компанії, різноманітні державні структури, приватні інвестори тощо. Також інвестування у інноваційну діяльність можуть здійснювати інвестиційні та комерційні банки. Оскільки інвестиційна діяльність є першочерговим завданням інвести-

ційних банків, їм належить більш вагома роль у такому фінансуванні. В ролі інвесторів інноваційної діяльності інвестиційні банки беруть участь у формуванні регіональних венчурних фондів через розгалужену мережу філіалів; у формуванні інвестиційних фірм венчурного капіталу; як партнер з обмеженою відповідальністю беруть участь у фондах-партнерствах тощо. Також до процесу венчурного фінансування широко залучені не інституційні інвестори: університети, наукові центри, дослідні інститути, промислові підприємства, різноманітні організації та установи тощо. Вони можуть виступати як самостійні інвестори, або діяти через венчурних посередників.

Механізмом поворотного фінансування і відповідними послугами може бути: позика, кредит, лізинг, сумісна (спільна) діяльність, фінансова інвестиція.

Державні фінансові інститути, що забезпечують реалізацію державної політики підтримки інноваційної діяльності за пріоритетними напрямками науково-технічного розвитку, здійснюють фінансування інноваційних проектів на пільгових умовах повернення наданого фінансування.

Слід зазначити, що послуги потрібні й надаються суб'єкту інноваційної діяльності на будь-якому етапі інноваційного процесу та забезпечують його зв'язок з фінансовими інститутами й інноваційними структурами в цьому процесі.

З метою формування дієвих механізмів фінансової підтримки інноваційної діяльності, нововведень у промисловості та забезпечення економічного зростання в Україні доцільно в рамках державної фінансової системи ввести окремий структурний елемент – Інноваційний банк. Це сприяло б збільшенню сукупного обороту фінансування інноваційних проектів локальних інноваційних центрів. На початковому етапі діяльності держава повинна володіти контрольним пакетом акцій цього банку. Іншими національними співзасновниками банку будуть великі підприємства та будь-які інші зацікавлені платоспроможні суб'єкти господарювання, згодом можуть залучатися й нерезиденти країни.

З метою захисту від ризику та гарантування повернення приватного капіталу інвестору в разі настання ризикової події, доцільним є уповноваження обраної органами виконавчої влади страхові компанії зі страхування інвестицій в інновації.

Доцільно застосувати досвід Ізраїлю та Великобританії. Дольова участь спеціально створених державних інвестиційних фондів у регіональних венчурних фондах стала каталізатором розвитку венчурного інвестування та активно впроваджується і на сьогодні. Обидва фонди створюються в організаційно-правовій формі обмеженого партнерства, здійснюють свою діяльність під керівництвом приватних керуючих компаній (як правило,

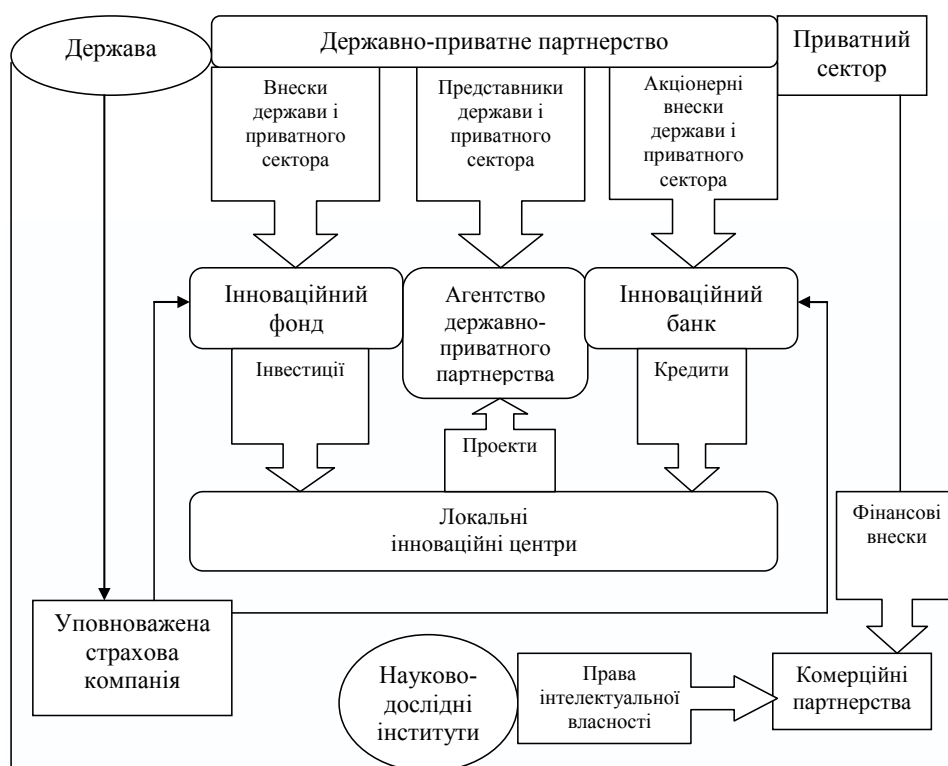

Рис. 1. Загальна схема взаємодії суб'єктів за «Програмою спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів»*

* Джерело: розроблено автором

зарубіжних). Кошти держави складають зазвичай не більше 50% від кожного регіонального фонду, решта має бути залучена від приватних інвесторів. Відносно виплат діє правило першого постраждалого на користь приватного інвестора [1, с. 70].

Участь уряду відіграє важливу роль у налагодженні взаємин між фондами венчурного капіталу й інституційними інвесторами, завдяки ретельному відбору керуючих фондами та компаній-реципієнтів венчурних інвестицій (на основі конкурсу або детальної оцінки заявок). У зв'язку з чим інвестиції, що здійснюються через конструкцію приватно-державних венчурних фондів, є менш ризикованими.

Описані вище механізми слід деталізувати в контексті створення спеціальних державних програм. При створенні таких програм слід скористатись досвідом США як однієї з провідних країн з інноваційним типом економіки і найбільш ефективним механізмом формування інноваційної стратегії. Адаптуючи до українських умов розвитку локальних інноваційних центрів такі американські програми, такі, як «Програма інноваційних досліджень», «Програма трансферу технологій», «Програма трансферу технологій у галузі малого бізнесу» і «Програма новітніх технологій» [2, с. 78-90], нами були запропоновані дві нові програми: «Програма спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» (на основі приватно-державного партнерства), «Програма співпраці «університет – локальні інноваційні центри»».

Загальна схема взаємодії суб'єктів за «Програмою спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» представлена на рис. 1.

Перевагами цього механізму є: по-перше, для бізнесу – пряма державна підтримка інновацій,

Рис. 2. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «університет – промисловість» у формі корпорації*

* Джерело: розроблено автором

можливість інвестування під гарантії держави; по-друге, для держави – зниження бюджетних витрат за рахунок залучених коштів в сферу інноваційної діяльності, підвищення інноваційної активності пріоритетних галузей економіки, розподіл інноваційних ризиків.

Механізм співпраці «університет – локальні інноваційні центри» має за мету подолання розриву між освітою та впровадженням отриманих знань у створення інновацій. Програма містить такі заходи співпраці: проведення спільних наукових досліджень студентів, викладачів вищих навчальних закладів з науковцями локальних інноваційних центрів за контрактом, проведення бізнес-тренінгів тощо; зміна стратегії навчання в університетах із суто теоретичного викладання до навчання у дослідницьких лабораторіях; започаткування програми спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» як нового виду локальних інноваційних центрів в Україні; створення молодіжних інноваційних центрів у формі некомерційних партнерств, засновниками яких можуть стати вищі навчальні заклади, науково-дослідні інститути, технопарки або технополіси; основним їх завданням має бути визначена комплексна консультативна підтримка молодіжних інноваційних проектів, включаючи технічне і технологічне сприяння їх доопрацюванню.

У межах даної програми ключовими є дві базові програми: програми спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» і програма створення молодіжних інноваційних центрів. При створенні першої програми як прототип доцільно взяти досвід США. Поряд із стратегічними бізнес-альянсами протягом останніх 30 років у США набули активного розвитку партнерські взаємовідносини «університет – промисловість».

Фінансування в таких випадках здійснюється на контрактних засадах, а власником результатів досліджень є фінансуюча компанія. Система «університет – промисловість» стала настільки розповсюдженою, що в багатьох навчальних закладах було створено спеціальні центри (понад 1000 по всій території США), які обслуговують такі проекти [3, с. 60]. На нашу думку, стимулювання такої співпраці сприяє прискоренню виникнення різних видів локальних інноваційних центрів шляхом поєднання інноваційного потенціалу освіти і комерційного прогресу, а значить, і досягненню мети створення ЛІЦ – комерціалізації інновацій.

Програма спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» передбачає два варіанти механізмів фінансування таких центрів. Перший

варіант ґрунтується на формуванні дослідницького центру у формі корпорації, до складу якої можуть входити університети, приватні інвестори, місцева влада, інші спонсори і зацікавлені особи. Кожний корпоративний член Центру вносить до спільного фонду річний фіксований членський внесок, що спрямовується на фінансування фундаментальних досліджень, тематика яких визначається Радою Центру. Результати цих досліджень є доступними для всіх членів консорціуму, які, тим не менш, мають можливість вносити додаткові ресурси на підсилення специфічних напрямків, отримуючи у такому випадку переважне право власності на результати.

Наступним етапом є впровадження наукових розробок у виробництво шляхом створення компанії spin-off. У разі успішного її функціонування Фонд центру повинен розподілити отримані доходи між учасниками. Університетам та інститутам необхідно звітуватися про надходження від ліцензування, інвестицій від зовнішніх інвесторів у дослідження і розробки та компанії spin-off, про надходження від діяльності spin-off, про кількість створених робочих місць або розроблені продукти соціального призначення перед Радою Центру. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «університет – промисловість» у формі корпорації представлена на рис. 2.

Другий варіант передбачає участь у фінансуванні інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу», що був створений у 2011 році [4] за наступним механізмом: Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу надає відносно невелику фінансову підтримку центрам – 20%. Водночас, 80% надходить з інших джерел – переважно від промислових компаній. Якщо центр може довести свою спроможність виконувати серйозні дослідження, Фонд підтримки малого

інноваційного бізнесу надає грант на п'ять років, який може бути продовжений ще на п'ять років, але на меншу суму. Метою є надання сприяння започаткуванню роботи центру, а також підтримка на етапі становлення, але надалі центри мають утримуватися за рахунок університетів і промисловості. Партнерство сторін у центрі формалізується через прийняття спільних рішень Дорадчою промисловою радою центру, представниками університету і бізнесу щодо проведення науково-дослідних робіт. Індикатором успіху, за критерієм Фонду, має стати обсяг дослідницьких робіт, що здійснюються центром за контрактами з промисловістю (рис. 3).

У рамках даної програми передбачено також наступні заходи щодо взаємодії університетів і промисловості:

1) короткострокові програми навчання для студентів з метою поглиблення чи розширення знань з обраних ними спеціальностей. Окрім академічної програми, студентам надаються різноманітні можливості формування додаткових компетенцій: пройти школу маркетологів, школу рекламних агентів, школу експертів у галузі земельних ресурсів тощо;

2) організація виїзних лекцій провідних викладачів з базових та профільних дисциплін за програмами навчання, а також на замовлення студентів та роботодавців з актуальних питань науки, техніки, сучасних технологій тощо;

3) проведення практичних занять, лекцій, тренінгів із залученням відомих керівників підприємств, практиків;

4) утворення спільних бізнес-інкубаторів для практичного впровадження інноваційних ідей студентів та викладачів на базі дослідницьких центрів.

Також визначено, що важливим завданням для держави є пошук перспективних ідей в університетах і дослідницьких центрах, забезпечення інвес-

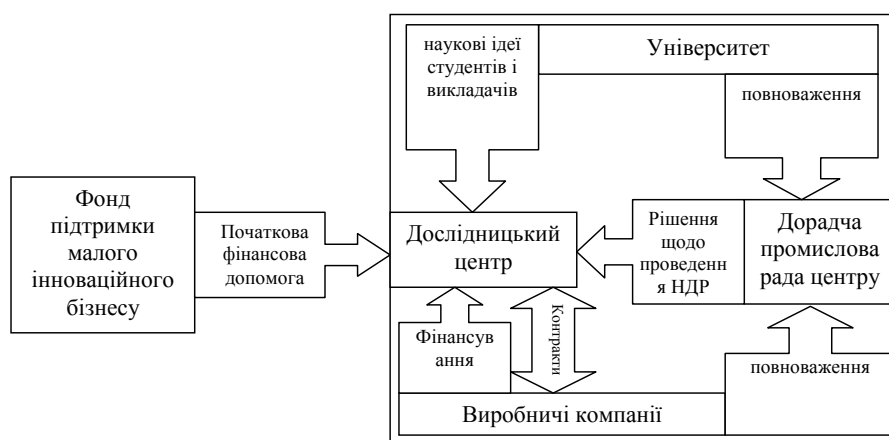

Рис. 3. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «університет – промисловість» за допомогою Фонду підтримки малого інноваційного бізнесу*

* Джерело: розроблено автором

тиційного фінансування на ранніх стадіях розвитку компаній, фінансування розробки бізнес-планів і науково-дослідної діяльності, розширення міжнародного співробітництва дослідницьких організацій. Для забезпечення фінансування можуть бути застосовані наступні механізми:

- фінансування проектів на рівні до 30% за допомогою прямого субсидування;
- виділення грантів компанії до половини витрат, якщо вона проводить дослідження в кооперації з університетом, а не тільки розробку нового продукту;
- виділення ризикових позик компанії до 60-70% від витрат на розробку нового продукту або процесу. Компанія зобов'язана повернути позику, якщо розробка успішно була введена на ринок;
- здійснення фінансування проектів терміном до двох років, а в разі сприятливих результатів розробки нового продукту продовжується ще на 2-3 роки у вигляді ризикової позики.

Такі заходи можуть бути покладені на Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу, оскільки це не суперечить його статуту і меті створення.

У сучасних макроекономічних умовах особливе значення мають консолідація зусиль держави, науки і освіти у формі технологічної платформи, діяльність якої має бути спрямована на активне формування державної політики в інноваційній сфері, експертний супровід науково-технічних й інноваційних проектів, підвищення рівня освіти в суспільстві, просування вітчизняної продукції на світовий ринок. При цьому йдеться про необхідність побудови технологічної платформи як на рівні країни, так і на рівні окремих регіонів. Формування технологічних платформ на локальному рівні відповідає державній стратегії інноваційного розвитку і дозволяє вирішити найважливіші соціально-економічні та модернізаційні проблеми. МІЦ покликані стати молодіжною складовою, навчальним, експериментальним майданчиком і кадровою базою для майбутніх технологічних платформ у вигляді локальних інноваційних центрів.

Таким чином, на основі викладених пропозицій щодо вдосконалення організаційно-економічних основ розвитку локальних інноваційних центрів буде здійснено посилення взаємодії локальних інноваційних центрів, освітніх закладів, держави, фінансово-кредитних установ і виробництва. У контексті запропонованої стратегії системоутворюючим елементом є локальні інноваційні центри у вигляді технопарків, наукових парків, дослідних або індустріальних парків. Запропоновані програми включають механізм взаємодії локальних інноваційних центрів, держави, приватного сектора і вищих навчальних закладів. За такого підходу в рамках створюваної системи виникає можливість формування «замкнутого» інноваційного

і освітнього ланцюжка, де кожен з елементів відіграє ключову роль в рамках своїх компетенцій, а ЛІЦ забезпечує координацію дій і злагоджену політику, спрямовану на досягнення ефективності і конкурентоспроможності взаємодії в цілому.

Ключову роль в ефективності такої взаємодії відіграє державна підтримка, як фінансова, так і організаційна, а тому нами було запропоновано застосування державно-приватного партнерства для залучення приватного сектора до фінансування проектів локальних інноваційних центрів. Локальний інноваційний центр, у свою чергу, створює і розвиває необхідні зв'язки між усіма учасниками: інвесторами, дослідницькими організаціями, університетом, великими промисловими підприємствами, фінансовими структурами, органами влади і фінансово-кредитними установами. Окрім формування загального синергетичного ефекту і підвищення конкурентоспроможності, можна говорити про низку додаткових переваг, які отримають учасники від реалізації вказаних заходів:

1) для підприємств:

- підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках за рахунок використання новітніх технологій та результатів науково-технічних досягнень дослідницьких центрів і університетів;
- вирішення кадрової проблеми за рахунок використання освітянського потенціалу університетів та інших освітянських організацій;
- значна економія витрат за рахунок пільгових умов розміщення і надання широкого спектра послуг на базі технопарку або спільних досліджень з університетом; ширший доступ до ринку капіталу;
- формування привабливого інвестиційного іміджу;
- доступ до унікального високотехнологічного обладнання;
- доступ до інформаційних ресурсів;
- можливість взаємодії з органами державної влади, ЗМІ.

2) для дослідницьких організацій:

- комерціалізація результатів науково-технічної діяльності;
- зростання попиту на дослідження і науково-технічну продукцію з боку підприємств;
- значне підвищення статусу вченого та ролі науки у суспільстві через нормалізацію оплати праці;
- можливість для молодих учених зрозуміло і прозоро планувати професійну кар'єру;

3) для університету такий підхід дозволить забезпечити: активізацію науково-технічної діяльності;

- комерціалізацію результатів науково-технічної діяльності;
- інтенсифікацію інноваційної активності студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу;

– підвищення якості освітянських процесів університету через використання інноваційного потенціалу.

4) для фінансово-кредитних установ: підвищення оборотності капіталу, державні гарантії повернення позик, підвищення рентабельності за рахунок інвестування у ризикові, але високоприбуткові проекти; покращення іміджу та розширення кола клієнтів.

Україна має позитивний досвід створення інноваційної інфраструктури виробництва на прикладі технопарків, який свідчить про перспективність їх подальшого розвитку. Водночас, для того, щоб локальні інноваційні центри стали дієвим чинником інноваційного розвитку країни, необхідно переходити до більш повної системи інфраструктурних елементів та передбачати більш ґрунтовну нормативну базу та різноманітні державні стимули, спрямовані на прискорення впровадження наукових результатів у практику, на виведення окремих галузей на конкурентоспроможний рівень.

Основні недоліки в діяльності українських інноваційних центрів пов'язані з недосконалою системою супроводу цієї діяльності. Для організації наукових центрів необхідно не лише сформувати багатоканальну систему фінансування науки, але й перейти від адміністративного управління науково-технічною сферою до економічного механізму координації та комерціалізації результатів діяльності науково-технічної сфери завдяки інтеграції освіти, науки та виробництва. Таким чином, головні завдання, які і нині не втрачають актуальності, це:

– розробка єдиної стратегії розвитку інноваційних центрів на основі організаційно-економічного і структурного об'єднання науки, освіти, фінансового сектора і виробництва;

– удосконалення системи державного регулювання науково-технологічною та інноваційною сферами, що повинно супроводжуватись розвитком інноваційної інфраструктури;

– кардинальні зміни щодо системи державної підтримки науково-технологічних та інноваційних програм;

– створення спеціалізованих центрів державно-приватного партнерства у галузі інновацій.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, запропоновані заходи з удосконалення організаційно-економічних основ підтримки локальних інноваційних центрів реалізуються за допомогою двох державних програм: «Програма спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» (на основі державно-приватного партнерства) і «Програма співпраці «університет – локальні інноваційні центри». Ці програми передбачають поєднання в єдину сис-

тему взаємодії локальних інноваційних центрів, фінансово-кредитних установ, промислових підприємств, вищих навчальних закладів і приватних інвесторів за допомогою непрямих інструментів державного впливу. Реалізація цих програм забезпечить перехід виробництва на новий інноваційний рівень, сприятиме позитивним зрушенням у галузі освіти, підвищить зайнятість населення і, як наслідок, активізує розвиток національної економіки в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Денисюк В. А. Комерціалізація результатів наукових досліджень: європейський досвід та стан в Україні / В.А. Денисюк // Актуальні проблеми науково-технологічної та інноваційної політики в контексті формування загальноєвропейського наукового простору: досвід і перспективи. Матер. XXIII Київ. міжн. симп. з науковозн. і н.-техн. прогнозування., м. Київ, 16-17 червня 2010. – К.: Фенікс, 2010. – С. 66-76.

2. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник / [за заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової] – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 384 с.

3. Мехеда Н.Г. Особливості та проблеми формування інноваційної інфраструктури в Україні / Н.Г. Мехеда, К. Завадська // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. – 2010. – № 4. – С. 36-40.

4. Про утворення Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу»: Постанова, Статут від 12.12.2011 № 1396: [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-%D0%BF>

REFERENCES:

1. Denysiuk V. A. Komertsializatsiia rezultativ naukovykh doslidzhen: yevropeyskyi dosvid ta stan v Ukraini / V.A. Denysiuk // Aktualni problemy naukovotekhnologichnoi ta innovatsiinoi polityky v konteksti formuvannia zahalnoievropeiskoho naukovooho prostoru: dosvid i perspektyvy. Mater. XXIII Kyiv. mizhn. symp. z naukovozn. i n.-tekhn. prohnozuvannia., m. Kyiv, 16-17 chervnia 2010. – K.: Fenyks, 2010. – S. 66-76.

2. Analiz hospodarskoi diialnosti: navchalnyi posibnyk / [za zah. red. I. V. Simenko, T. D. Kosovoi] – K.: «Tsentr uchbovoi literatury», 2013. – 384 s.

3. Mekheda N.H. Osoblyvosti ta problemy formuvannia innovatsiinoi infrastruktury v Ukraini / N.H. Mekheda, K. Zavadska // Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu im. Bohdana Khmelnytskoho. – 2010. – #4. – S. 36-40.

4. Pro utvorennia Derzhavnoi innovatsiinoi nebankivskoi finansovo-kredytnoi ustanovy "Fond pidtrymky maloho innovatsiinoho biznesu": Postanova, Statut vid 12.12.2011 # 1396 [Elektronnyi resurs]/KabinetMinistrivUkrainy.–Rezhymdostupu:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-%D0%BF>